

5. Gedeelte van een vrouwensarong van de Toradjalanden. Kleuren: rood, grauw-paars en zwart.

Foto Kol. Inst.

HET SNEL-MOTIEF OP TORADJA-FOEJAS

DOOR

G. L. TICHELMAN

In een studie over het buffel-(karbouwenhoren-) motief van Centraal Celebes publiceert Walter Hough ¹⁾ een aantal afbeeldingen van *foejas* (pl. 2a en b, 3a en b en 6a) en snijwerk op kalebassen en bamboe (pl. 8 afb. 1, 2 en 3 en pl. 9, afb. 1, 2 en 3), die in de motieven volkomen overeenkomst vertoonen met de onder 2, 4a en 4b gegeven figuren in d.z. mededeelingen over Dr. Schuster's onderzoekingen betreffende het fregatvogel-motief, voorkomende in het Juli-nummer 1939 van „Cultureel Indië” ²⁾ en voorstellende

Cultureel Indië, II

tatouage-motieven van Samoa (2) en Ceram (4a, 4b en 4c).

In plaat 1 geeft Hough afbeeldingen van uit hout en hoorn gesneden haken en lepels, die den sleutel zouden leveren tot de z.g. buffel-motieven en deszelfs variaties. Plaat 1, 3 is de afbeelding van een vrouwenfiguur, staande tusschen de horens van hetgeen kennelijk een karbouwenkop is. Ook de andere gebruiksvoorwerpen op plaat 1 vertoonen meer of minder realistisch het horenmotief, dat op de *foejas* slechts sterk gestyleerd zou

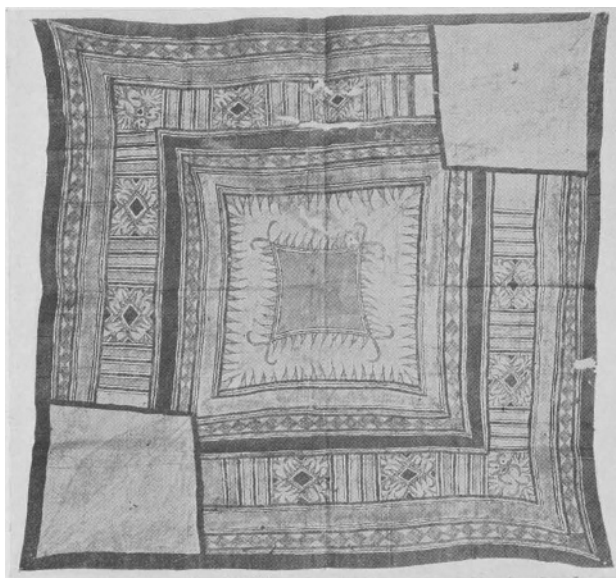

Foto Kol. Inst.
1. Mannenhoofddoek van de Toradjalanden.
Kleuren: grijs-blauw, licht-rood en zwart.

zijn weergegeven door teekeningen, die voor een deel bestaan uit ruiten, aan welker hoekpunten horenvormige figuren ontspringen, alsmede allerlei afleidingen daarvan.

Bedoeld motief komt voor op verschillende kledingstukken van geklopten boombast; de vierkante mannenhoofddoek (*sigā*), de geheel tot een stuk rondgeklopte, groote, koker-vormige slaap-sarong (*koemoe-pasoea*), de

Foto Kol. Inst.
2. Mannenhoofddoek van de Toradjalanden.
Kleuren: oranje, rood, zeegroen en paars.

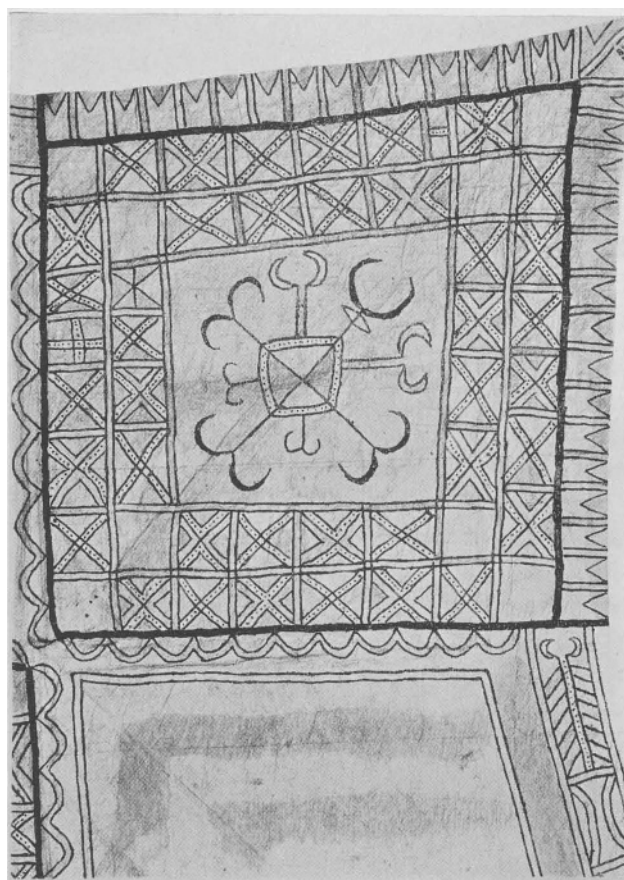
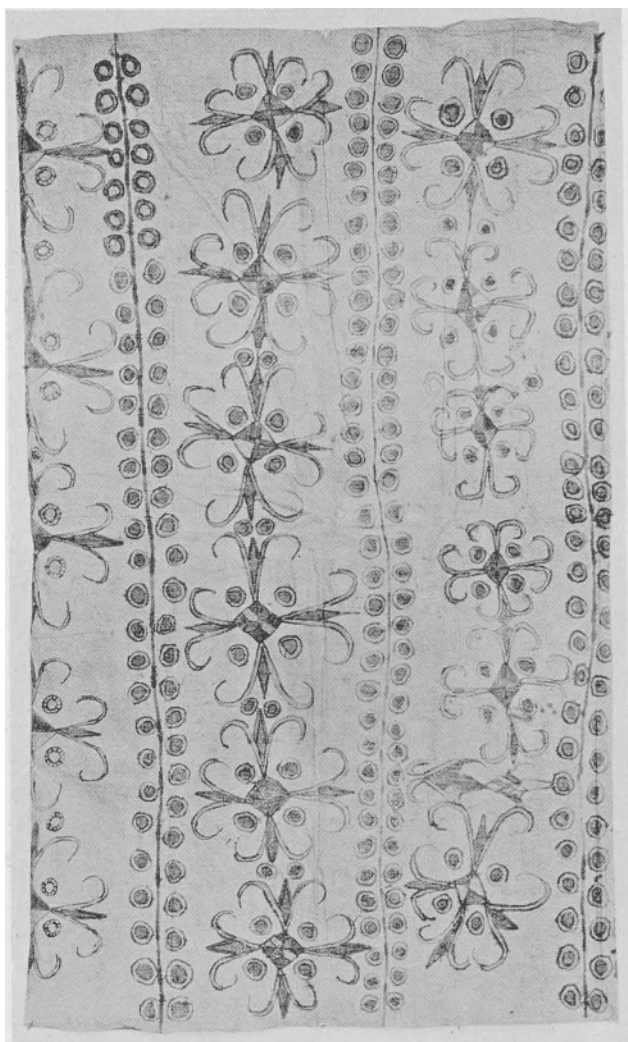

Foto Kol. Inst.
3. Hoek van een mannenhoofddoek van de Toradjalanden.
Kleuren: zwart en licht-lila.

vrouwensarong (*topi*), de smalle pronksarong (*saloedende*) en het vrouwenbaadje (*karaba* of *lamba*)³). Een stuk goed bewerkte *foeja* kan men ongeveer zeven à acht maanden als sarong gebruiken. De baadjes houden het gewoonlijk niet zoo lang uit, daar zij onder de armen of op den schouder dikwijls scheuren. Wanneer men voor een feest de *foeja* extra fijn heeft geklopt, wordt deze dikwijls doorschijnend en glanzend gemaakt door haar te bestrijken met een olieachtig vocht, een uitkooksel van geschilde *oela*-vruchten en geraspt klappervleesch. De van deze *foeja* gemaakte kledingstukken zijn onduurzaam. Zij zijn met allerlei bonte figuren beschilderd met de oorspronkelijke kleur als ondergrond. Het kleuren en schilderen der *foejas* wordt bij de Beneden-Toradja's door de vrouwen verricht, maar vooral de bergbewonende Toradja's, de

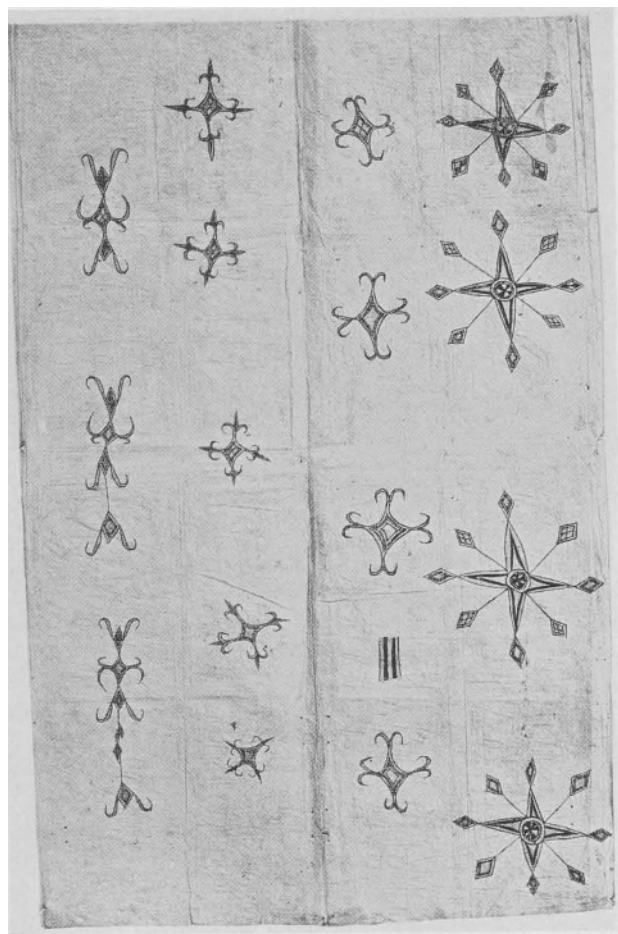
4. Gedeelte van een slaapsarong van de Toradjalanden.
Kleuren: oranje en paars.

Foto Kol. Inst.

To-Bada, To-Besoa en To-Napoe zijn hierin zeer bedreven. „Bij deze volken is het beschilderen der *foeja* n.l. in handen van lieden, die met meer recht nog dan de voorgangers en voorgangsters bij den eeredienst der Toradja's ten O. van 't Centraal gebergte, priesters of priesteressen mogen heeten" ⁴⁾.

De doorschijnende, blinkende kledingstukken worden slechts gedragen gedurende de drie tot zeven dagen, die een feest duurt.

Dat er typologisch verwantschap bestaat tusschen de z.g. horenmotieven der Toradja-foejas en de Ceramsche tatouagemotieven der koppensnellende Patasiwa-hitam Alfoeren staat vast. Zij hebben hun plaats in het, zoo-

6. Gedeelte van een pronksarong van de Toradjalanden.
Kleuren: zwart en grijs.

Foto Kol. Inst.

wel horizontaal als verticaal, wijdverspreide complex van deze motieven. Het is het ornament „par excellence" der Kudin Buriats, die het „baranny rog", d. i. ramshoren noemen. Onder de Kirgiezen van Centraal Azië heeft het den naam van ramshoren-motief. De Naga's van Asam kennen het motief eveneens onder den naam van buffelhoren.

De schildering der hoofddoeken is niet willekeurig. Het meemaken van één sneltocht geeft recht op het dragen van een effen rood geverfden hoofddoek (*oela rompo*); na twee sneltochten mag men een met gele en roode strepen geverfden hoofddoek (*ndasinambira*) dragen. Wanneer de gele en roode strepen door zwarte lijnen (*biroe*) van elkander zijn gescheiden, is dit het bewijs, dat de drager

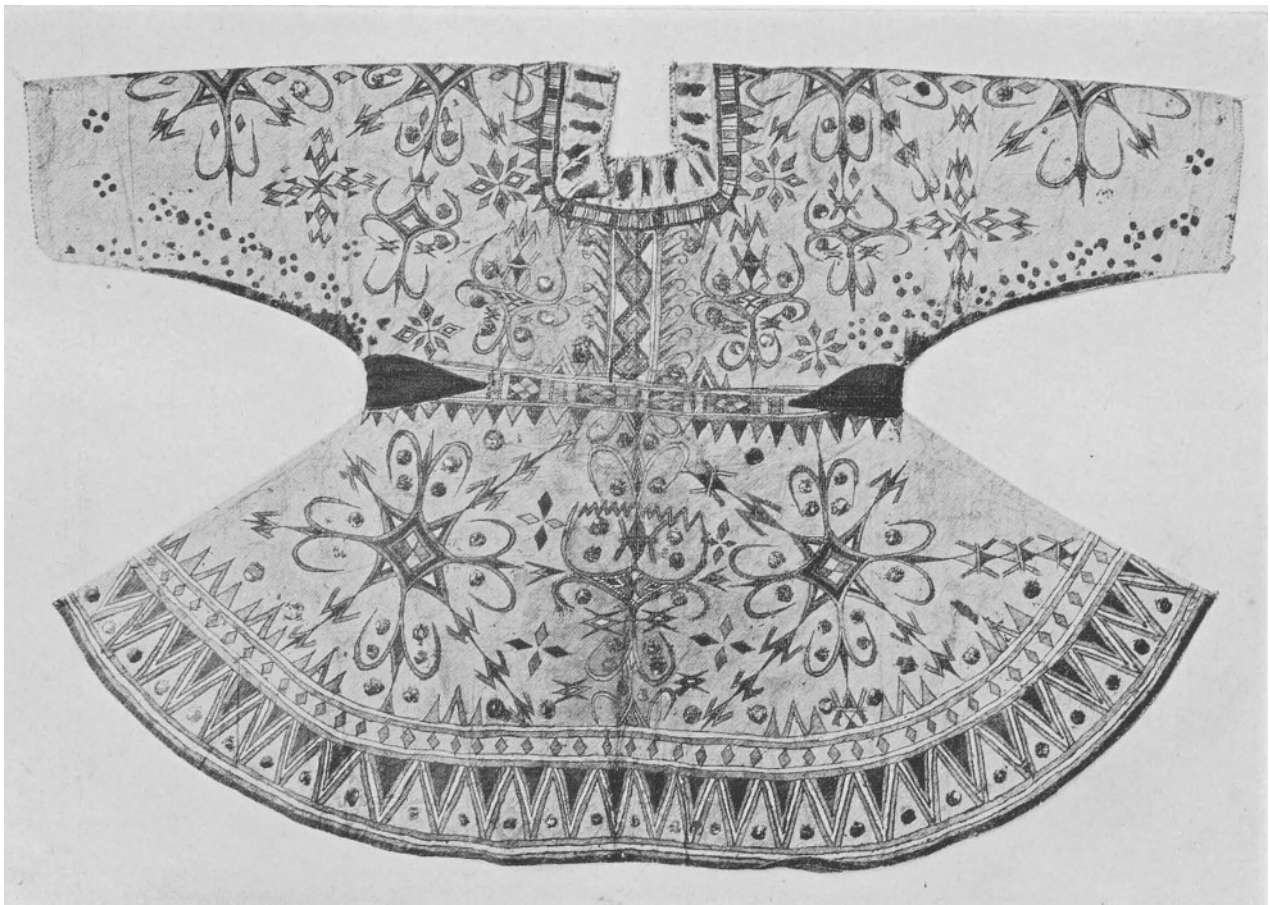

Foto Kol. Inst.

7a. Vrouwenbaadjje van de Toradjalanden (voorkant). Kleuren: marineblauw, rood, grauw-paars, grauw-groen en zwart.

drie maal op sneltocht is geweest. Zij, die vier malen gingen, mogen in het midden en in een der hoeken van hun hoofddoek (*ndarando djoenja*) een teekening aanbrengen, *pesoele bengga* genaamd. De teekeningen stellen nog geen karbouwenhorens voor. Eerst zij die vijf malen gingen snellen, dus tot de geduchte koppensnellers kunnen worden gerekend, mogen teekeningen van karbouwenhorens in hun hoofddoek dragen ⁵⁾.

In zijn werk over de West-Toradjas constateert Dr. Alb. C. Kruijt ten slotte het volgende:

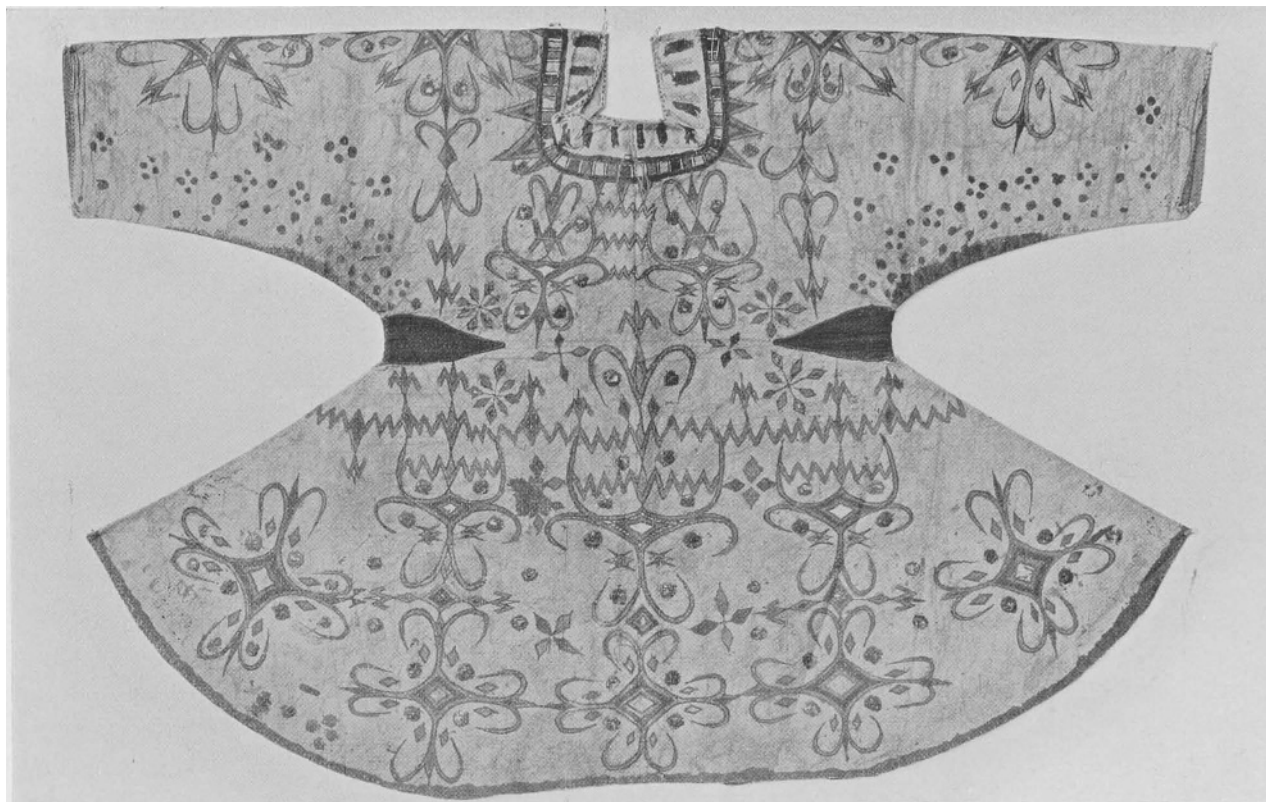
„Op de borst van drie mannenbeelden (1 in Napoe, 2 in Besoa) is een versiering aangebracht, die doet denken aan het veel voorkomend horenmotief in de sierkunst dezer menschen; maar als mijn onderstelling juist is, dat de Steenhouwers in het land hebben gewoond vóór de Pottenbakkers, dan waren er toen nog

geen buffels in het land, want zooals beneden aangetoond zal worden, zijn de buffels eerst met de laatsten in Midden-Celebes gekomen” ⁶⁾.

Het motief schijnt ook voor te komen bij stammen, die geen karbouwen houden. De heer Kruijt gaf als zijn gevoelen te kennen, dat het horenmotief een latere toepassing is van een veel ouder motief.

In het derde hoofdstuk van deel II van zijn groot werk over Celebes “I Celebes Obygder” schrijft Kaudern uitvoerig over de sierkunst der Toradjas en wijdt uit over het horenmotief ⁷⁾. Ook hij uit het vermoeden, dat het horenmotief een latere toepassing is van een ouder gegeven, voornamelijk op grond van het feit, dat de karbouw nog niet lang is binnengebracht in Celebes.

Opmerkelijk is, dat in de ornamentiek de

7b. Vrouwenbaadje van de Toradjalanden (achterkant). Van belang is de hierop voorkomende variatie van het snelmotief met de zigzaglijn. Kleuren: marineblauw, rood, grauw-paars, grauw-groen en zwart. Foto Kol. Inst.

ruit van het motief op den karbouwenkop bewaard is gebleven en door Kaudern wordt verklaard uit een min of meer ruitvormige vlek op het voorhoofd van den karbouw. De ontwikkeling van de figuur is echter niet geweest, zooals door Kaudern op blz. 74 van 1—5 werd weergegeven, doch naar het voorkomt veeleer in omgekeerde volgorde van 5—1.

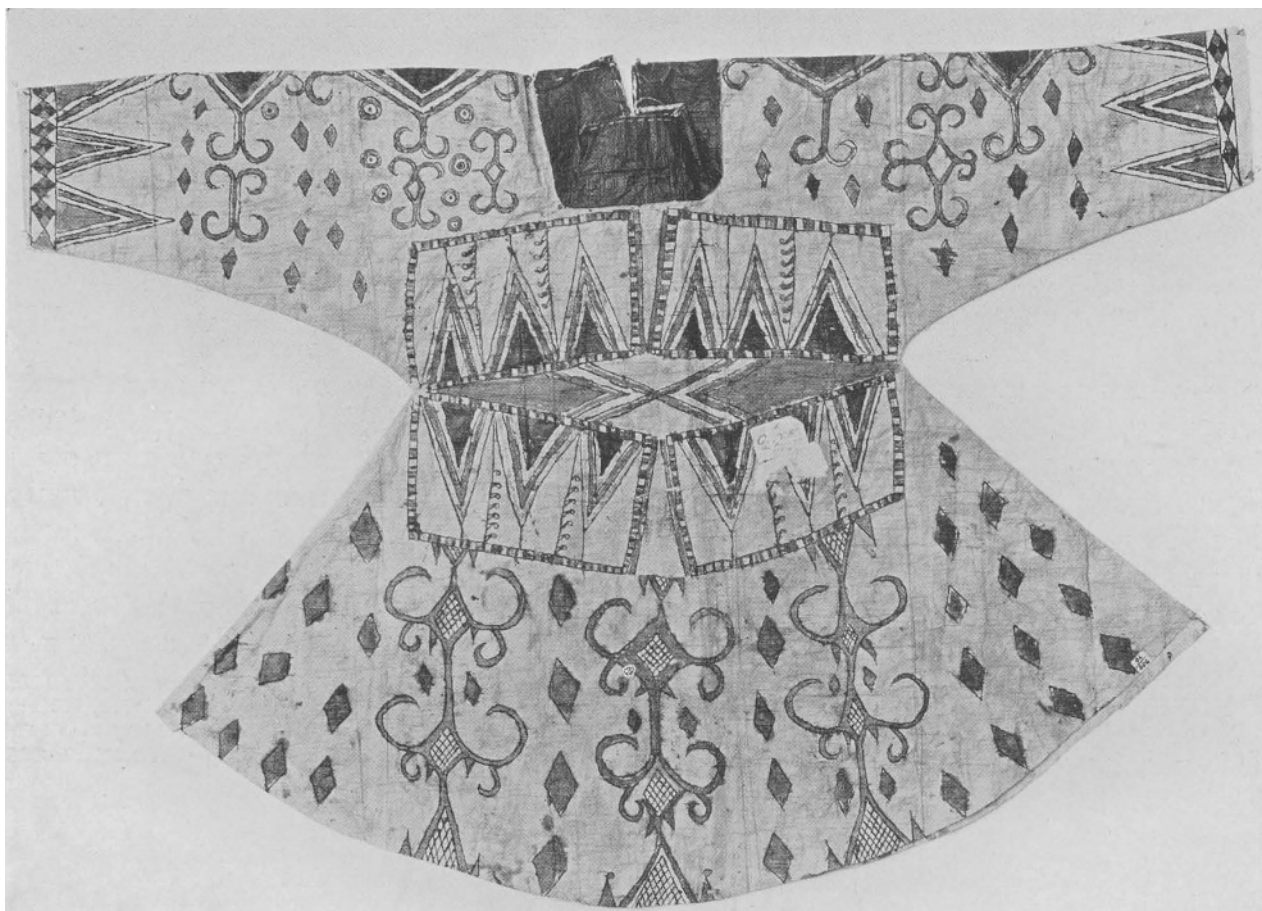
Kaudern vergelijkt het motief met de scharen van den duizendpoot, maar neigt er vooral toe het terug te brengen tot de maansikkel (blz. 81). In zijn werk "Megalithic finds in Central Celebes"⁸⁾ merkt deze onderzoeker op: "The buffalo horn incised on a stone in Rampi, south of Bada, observed by a Salvation Army officer, Mr. Rosenland, I have not had the opportunity of examining myself. We cannot take it for granted, however, that it

really is a representation of the buffalo horn. It might be some other animal, for instance the small buffalo of Celebes, called *sapi oetan* (oxen of the forest), or perhaps the goat. The natives of Rampi may, similarly to those of Bada and Behoa, be inclined to see representations of the buffalo horn in various scrolls."

Het lijkt geen twijfel, dat met het horenmotief en het fregatvogel-motief hetzelfde teken wordt bedoeld, wellicht een cultuurelement uit het neolithicum, dat oorspronkelijk algemeen verbonden was met diep gewortelde sociale instellingen, inzonderheid met betrekking tot het koppensnellen.

1) Walter Hough "The buffalo motive in middle Celebes decorative design", Smithsonian Institution, nr. 2895 der "Proceedings of the United States National Museum" Vol. 79, art. 29, p.p. 1—8, pl. 1—9.

2) G. L. Tichelman "Dr. Carl Schuster on bird

8. Vrouwenbaadje van de Toradjalanden. Kleuren: koraalrood, zwart en grijsgroen.

Foto Kol. Inst.

designs in the Western Pacific: Indonesia-Melanesia-Polynesia". *Cult. Indië*, Juli 1939, blz. 232—235.

3) Vgl. J. A. Loebèr Jr. „Sierkunst uit Midden-Celebes" *Ned. Indië Oud en Nieuw*, eerste jaargang 1916/1917, blz. 249, afb. 8; blz. 256, afb. 21; blz. 257, afb. 22; blz. 258, afb. 23; blz. 260, afb. 25; Prof. A. Grubauer „Unter Kopfjägern in Central Celebes" Leipzig 1913, blz. 265, afb. 152 (waar het motief voorkomt op speelkaarten); blz. 347, afb. 185; blz. 357, afb. 193; blz. 359; blz. 364, afb. 197; blz. 411, afb. 219; blz. 437, afb. 233; blz. 442; blz. 482, afb. 250; blz. 511, afb. 273; blz. 515, afb. 278 (waar het motief is aangebracht op de wangen van een vrouw); blz. 520, afb. 282; blz. 547, afb. 300; blz. 553, afb. 307; blz. 554, afb. 309; blz. 555, afb. 310 en P. en F. Sarasin „Reisen in Celebes", Wiesbaden 1905, Dl. II, blz. 99, afb. 35.

4) N. Adriani en Alb. C. Kruyt „Geklopte boomschors als kledingstof op Midden-Celebes en hare geografische

verspreiding in Indonesië". *Int. Arch. f. Ethn.* 1901 Dl. XIV, blz. 155.

5) Alb. C. Kruyt „Het koppensnellen der Toradja's van Midden Celebes en zijn beteekenis „Verslagen en Mededeelingen der Kon. Ac. van Wetenschappen Afd. Letterk. 4e reeks, Dl. III (1899), blz. 164.

6) Idem „De West-Toradja's op Midden Celebes" Amsterdam 1938, Dl. I, blz. 481.

7) Walter Kaudern "I Celebes Obygder" Stockholm 1921, blz. 71, afb. 32; blz. 72, afb. 33; blz. 73, afb. 34; blz. 74, afb. 35; blz. 76, afb. 36; blz. 77, afb. 37; blz. 81, afb. 39 en blz. 95, afb. 47. Vgl. verder: blz. 45 afb. 19 en blz. 61, afb. 27, onder 6 (waar het motief is aangebracht op de wangen van een vrouw).

8) Idem "Megalithic finds in Central Celebes". Göteborg 1938, blz. 175.